

Socialdemokratiet og styrelseslovene af 1970 og 1973

Af Ernst Goldschmidt

Studenteroprøret i 1968 førte til vedtagelsen af universitetsstyrelsesloven af 1970, som VKR-regeringen havde udarbejdet, og som sikrede de yngre lærere og de studerende repræsentation i de styrende organer efter direkte valg. Socialdemokratiet havde stemt imod lovforslaget, da de støttede studenterrådernes krav om monopol på udpegningen af studenterrepræsentanterne. Tre år senere vedtog Folketinget loven om de højere uddannelsesinstitutioners styrelse, som den socialdemokratiske mindretalsregering havde udarbejdet. Her blev 1970-lovens bestemmelse om direkte valg af studenterrepræsentanter opretholdt. I artiklen belyses enkeltpersoners, persongruppers og organisationers betydning for socialdemokratiets ændrede holdning.

Indledning

Ved afslutningen af Anden Verdenskrig var uddannelsesmulighederne i Danmark på alle niveauer meget ulige fordelt. Af landets 65 gymnasier lå de 29 i København, Odense, Ålborg og Århus. Ungdomskommissionen kunne i sin betænkning ”Ungdommens Adgang til Højere Uddannelse I”, der udkom i 1949 oplyse, at der var ca. 8.000 gymnasieelever, hvoraf ca. 3.800 var bosat i Storkøbenhavn, mens 47 % af resten ikke havde deres hjem i en by med gymnasium.

På de højere uddannelsers område var situationen endnu mere grell. Disse uddannelser var koncentreret i København med Københavns Universitet, Den polytekniske Lærestanstalt, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Tandlægehøjskolen, Farmaceutisk Højskole og Handelshøjskolen, der blev oprettet i 1917 af Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse, og som blev selvejende i 1922.

Den første spire til højere uddannelse uden for København skød op i Århus, hvor den private organisation ”Universitetssamvirket” den 11. september 1928 i værksatte ”Universitetsundervisningen i Jylland med filosofikum og forberedende sprogundervisning. I 1933 overtog staten finansieringen af driften, og i 1934 fik Aarhus Universitet, som blev det officielle navn, eksamensret. I 1970 blev universitetet statsinstitution, og staten overtog bygningerne og grunden, der allerede i 1929 blev skænket ”Universitetssamvirket” af kommunen.

I 1939 blev Aarhus Handelshøjskole oprettet af Aarhus Handelsstands Forening og Den jydsk Handelsstands Centralforening.

I den første halve snes år efter Anden Verdenskrigs slutning skete der ingen forandringer i de højere uddannelsers forhold. I 1950'erne havde amerikanske økonomer imidlertid påvist, at den økonomiske vækst i det 20. århundrede ikke

alene kunne forklares ved øget indsats af arbejdskraft og kapital, men at en ”tredje faktor” også havde medvirket, nemlig bedre uddannelse og forskning.

Denne erkendelse førte til, at statsminister H.C. Hansen (S) i 1956 nedsatte Teknikerkommissionen. Den skulle foretage en kritisk gennemgang af de tekniske og naturvidenskabelige uddannelser og foreslå forbedringer af de bestående og etablering af nye. Et resultat af kommissionens arbejde var bl.a. etablering af Ingeniørakademiet i 1957 (i 1966 udvidet med en afdeling i Ålborg) og beslutningen i 1958 om at bygge en ny campus for Danmarks tekniske Højskole og Ingeniørakademiet på Lundtoftesletten.

I sin endelige betænkning gjorde kommissionen i 1959 opmærksom på, at placeringen af de tekniske og naturvidenskabelige uddannelser under en række ministeriers og styrelseres ressort gjorde overblik og samordning vanskelig. Kommissionen opfordrede derfor regeringen til at samle den centrale administration af uddannelsesvæsnet under ét ministerium.

Det lod statsminister Viggo Kampmann (S) sig ikke sige to gange, og den 24. maj 1960 nedsatte han Administrationsudvalget af 1960, der skulle formulere retningslinjer for statsadministrationens udvikling. Viggo Kampmann fulgte udvalgets arbejde og deltog i flere af dets møder. Han havde givet udvalget ændringer af uddannelsernes centrale administration som dets første opgave. I et notat af 31. august 1961 til Viggo Kampmann anbefalede udvalget så, at Undervisningsministeriet skulle overtage handelshøjskolerne og de øvrige erhvervsuddannelser fra Handelsministeriet, lærlinguddannelserne fra Arbejdsministeriet og Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole fra Landbrugsministeriet.

Udvalget påpegede, at Undervisningsministeriets opgaver dermed ville blive meget omfattende, og anbefalede, at ministeriets administration af de kulturelle institutioner blev overført til et nyt ministerium for kulturelle anliggender.

Udvalgets anbefalinger blev godkendt i regeringen, og ved kongelige resolutioner af 19. og 25. september 1961 blev Kulturministeriets og Undervisningsministeriets ressortområder fastlagt. Overførelsen af Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole trak dog ud og blev først gennemført i 1968.

Ved lov af 4. juni 1964 blev Odense Universitet oprettet, og ifølge lovens § 3 skulle der oprettes et planlægningsråd for de højere uddannelser, der skulle rådgive undervisningsministeren om uddannelsernes videre udbygning, herunder etablering af universitetscentre i Roskilde, Ålborg og Esbjerg. Undervisningsminister K.B. Andersen udnævnte den afgående minister K. Helveg Petersen til formand for rådet.

Hele denne udbygning af de højere uddannelser, som hermed var sat i gang i en økonomisk opgangstid, førte til et hastigt stigende studentertal, og i løbet af 1960'erne blev det også en anti-autoritær opbrudstid. Universiteterne med fri adgang for alle med studentereksamen udviklede sig fra elite- til masseuddannelsesinstitutioner, hvor de studerende og de yngre lærere krævede medbestemelsesret og brud på professorernes magtmonopol, der byggede på deres med-

lemskab af de styrende organer. Da de danske universiteter er statsinstitutioner, er det vigtigt at se på, hvordan lovgivningsmagten reagerede på kravene.

Artiklen skildrer 1) baggrunden for universitetsstyrelsesloven af 1970, 2) undersøger hvorfor socialdemokratiet som opposition støttede studenterrådernes krav om monopol på udpegningen af studentermedlemmerne i universiteternes styrende organer, og 3) søger en forklaring på, at socialdemokratiet som regeringsparti med loven af 1973 om de højere uddannelsesinstitutioners styrelse opretholdt 1970-lovens princip om direkte valg af studenterrepræsentanterne til de styrende organer. Herunder vil enkeltpersoners, persongruppers og organisationers betydning for forløbet blive belyst (*Se Litteratur- og Kildefortegnelse*).

Universitetsadministrationsudvalgets 2. betænkning

Universitetsadministrationsudvalget, som undervisningsminister K. Helveg Petersen havde nedsat i maj 1962, afgav i august 1964 sin første betænkning (nr.365/64) om det fremtidige forhold mellem ministeriet og de højere uddannelsesinstitutioner og mellem institutionerne indbyrdes, og den 19. januar 1968 afgav udvalget sin anden betænkning (475/68) om institutionernes interne forhold. Udvalget anbefalede her, at der blev oprettet rådgivende, paritetisk sammensatte studienævn ved alle institutioner. Forskningsvirksomheden skulle samles i institutter, der skulle ledes af en professor eller en anden videnskabelig seniormedarbejder valgt af institutrådet. Rådet skulle bestå af instituttets professorer, docenter og afdelingsledere, et antal medlemmer valgt af og blandt de øvrige videnskabelige medarbejdere samt én student, der dog ikke skulle have stemmeret. Fakultets- og fagråd skulle bestå af områdets professorer og et af konsistorium fastsat antal medlemmer valgt af og blandt de øvrige videnskabelige seniormedarbejdere samt to studenter uden stemmeret. Konsistorium skulle bestå af rektor, prorektor og administrationschefen og ti valgte medlemmer, hvoraf mindst fire skulle være fakultets- eller fagrådsmedlemmer og mindst to være repræsentanter for de videnskabelige seniormedarbejdere. Endelig skulle studenterrådet have én repræsentant uden stemmeret. Rektor og prorektor skulle vælges blandt professorerne af disse og de øvrige lærerrepræsentanter i fakultets- og fagråd.

I en mindretalsudtalelse gik rektor Mogens Fog, repræsentanten for Akademikernes Samarbejdsudvalg (nu AC) og repræsentanten for Danske Studerendes Fællesråd (DSF) ind for en reduktion af professorernes fortsatte dominans i de styrende organer og for en udvidet repræsentation for de øvrige lærere og studenterne.

Med udgangspunkt i betænkningen opfordrede ministeriet institutionerne til at udarbejde forslag til nye styrelsesanordninger. På daværende tidspunkt blev de højere uddannelsesinstitutioners retsforhold endnu fastsat ved såkaldte kgl. prærogativanordninger. Disse var et levn fra Enevælden, hvor Kongen kunne ordne en række anliggender uden at følge den daværende lovgivningsform: Tinglæsning eller kollegieresolution. Disse sager var efter 1849 kun langsomt blevet inddraget under Grundlovens lovgivningsprocedure.

Den 2. februar 1968 blev Helge Larsen undervisningsminister i VKR- regeringen. Han kom fra stillingen som rektor for Gladsaxe Gymnasium, hvor han havde haft gode erfaringer med gymnasiets elevråd. Han fandt betænkningens flertalsforslag for konservativt og udtalte ved Magisterforeningens 50-års jubilæum, at det ikke ville møde modstand fra hans side, hvis institutionernes forslag til styrelsesanordninger gik videre i demokratiseringen, end der var lagt op til i betænkningen.

Studerterne markerer deres krav

Mens man på universiteterne og de højere læreanstalter arbejdede med udformningen af forslag til nye styrelsesanordninger, rustede de studerende i studenterrådene og i mere uorganiserede, progressive grupper sig til at opnå maksimal indflydelse i fremtiden. Et første signal om, at de studerende ville gå deres egne veje kom, da DSF nedtonede det hidtil gode samarbejde med skiftende undervisningsministre ved at aflyse ministerens traditionelle tale ved den årlige kongres i september 1968.¹ Den radikalisering af indsatsen fra de studerende, der skulle manifestere sig stærkere og stærkere, fik et første, spektakulært udtryk ved Københavns Universitets årsfest den 21. november 1968. Her erobrede stud. psych. Finn Ejnar Madsen talerstolen; og i en tre minutter lang tale anklagede han den gallaklædte forsamling for at være en demonstration mod lønarbejdernes og studenternes fælles interesser og proklamerede en fælles front mellem arbejdere og studenter.²

Under arbejdet med de nye styrelsesanordninger kom det flere gange til aktioner fra studentside. Bl.a. blev Københavns Universitets lægevidenskabelige fakultets møder den 9. og 14. april 1969 forhindret af studenter, og den 23. april afbrød 20 – 30 studenter konsistoriums møde om styrelsesanordningen.³ Den 19. april kom det til alvorlig uro på Frue Plads i forbindelse med overrækkelsen af Sonningprisen til den islandske forfatter Haldor Laxness. Demonstrationen var en protest mod, at den tidligere kommunist blev hædret med en pris, hvis tilblivelse skyldtes påståede ejendomsspekulationer.⁴

Universiteternes styrelsesforhold skal fastlægges ved lov

I løbet af foråret og forsommeren 1969 var de højere uddannelsesinstitutioners forslag til anordninger blevet indsendt til undervisningsministeriet. Forslagene var meget forskellige – ikke alene på grund af institutionernes forskellige størrelse og antal af uddannelsesretninger, men også i omfanget af professorers, an-

¹ Paul Hammerich, s. 567-568.

² Mogens Fog, s. 172-175.

³ Ibid. s. 184-185.

⁴ Ibid. s. 186-191.

dre læreres og studenters repræsentation i de styrende organer. I denne situation, hvor undervisningsministeren og regeringspartierne var villige til at strække sig meget langt i demokratiseringen,⁵ blev det klart, at man ikke længere kunne anvende den gamle kgl. prærogativanordnings form. Det var nødvendigt at inddrage folketinget og fastlægge nogle principper for ledelsen af de højere uddannelsesinstitutioner ved lov. Medvirkende var også forhåbningen om, at de urolige studenter ville respektere folketingets autoritet.

Den skriftlige del af statsminister Hilmer Baunsgaards "trontale" ved folketingets åbning den 7. oktober 1969 indeholdt derfor følgende afsnit: *"Den voldsomme vækst, der har fundet sted i antallet af lærere og studerende ved de højere uddannelsesinstitutioner, har gjort det klart, at der er behov for en ændring af disse institutioners styrelsesformer. Der vil derfor blive fremsat forslag til lov om universiteternes styrelse. Man vil her søge de generelle principper for institutionernes organisatoriske opbygning fastlagt, herunder såvel de forskellige grupper af ansatte som de studerendes medindflydelse i beslutningsprocessen."*⁶

Ved udarbejdelsen af lovforslaget blev Københavns Universitets anordningsforslag af 6. juni 1969 anvendt som grundlag, dels fordi det var det mest vidtgående i fordelingen af medindflydelse, dels fordi dette universitet var landets største, ældste og toneangivende højere uddannelsesinstitution, og endelig fordi det bedst stemte med Helge Larsens og regeringspartiernes intentioner med en reform.⁷

Ifølge Københavns Universitets forslag skulle to tredjedele af pladserne i konsistorium og i fakultets- og fagråd besættes af repræsentanter for de heltidsansatte lærere, valgt af og blandt disse for tre år ad gangen, mens den resterende tredjedel af pladserne skulle besættes af repræsentanter for de studerende, således at det samlede studenterråd skulle udpege repræsentanterne i konsistorium, mens de faglige studenterråd skulle udpege repræsentanterne i fakultets- og fagråd for et år ad gangen. I studienævnene skulle der – som gennemført året før – være ligelig repræsentation af lærere og studenter. Endelig skulle institutterne ledes af en institutbestyrer valgt for tre år ad gangen af et institutråd bestående af de videnskabelige medarbejdere, repræsentanter for de teknisk administrative medarbejdere (TAP) samt en eller to studenter. Professorvældet var hermed brudt, idet posten som rektor dog fortsat skulle være forbeholdt professorer. Studenterrådets krav om 50 % repræsentation i samtlige organer og ret til når som helst at udskifte repræsentanter var således ikke blevet opfyldt.⁸

⁵ Tage Kaarsted, s. 442-443.

⁶ FT 1969-70, sp. 48-49.

⁷ Undervisn. min. 3. afd. 1. kt. j.nr. 54-2 (3-13) – 1/69.

⁸ Mogens Fog, s. 175-181.

Den politiske vilje til radikalt at ændre universiteternes styrelsesforhold blev understreget ved, at den endelige redaktion af lovforslaget foregik i løbet af december måned 1969 i et uofficielt udvalg bestående af undervisningsminister Helge Larsen (R) og følgende medlemmer af regeringspartierne: Henry Christensen (V), Knud Enggaard (V), Knud Bro (K), Ib Stetter (K), Ole Samuelson (R), Aage Valbak (R) og med forfatteren til denne artikel som sekretær.

Under dette arbejde ændrede man § 6 om konsistoriums sammensætning således, at studenterrepræsentationen ikke skulle udpeges af studenterrådet, men vælges af og blandt studenterrepræsentanterne i fakultets- og fagråd. Hermed ville man forhindre, at studenterrepræsentanterne i konsistorium benyttede dette som forum for indlæg af generel ideologisk, social- og uddannelsespolitisk karakter.

Behandlingen i folketinget

Lovforslaget blev forelagt skriftligt den 16. januar 1970.⁹ Der blev her gjort opmærksom på., at loven kun skulle gælde for universiteterne. Ved læreanstalterne var forholdene så forskellige, at deres styrelsesforslag nu ville blive godkendt ved kgl. prerogativ anordninger, og at deres forhold ville blive taget op igen, når universiteternes forhold ifølge lovforslagets § 18 skulle revideres i folketingssamlingen 1972-73.

a. Lovforslagets 1. behandling.

Socialdemokratiets og Socialistisk Folkepartis opposition

Socialdemokratiets ordfører, Orla Møller, havde ikke meget positivt at sige om forslaget. Det rummede ingen dynamik, som støttede tanken om oprettelse af uddannelsescentre,¹⁰ ligesom det heller ikke inspirerede til drøftelse af nye adgangsveje til de højere uddannelser og om reformering af disses indhold og struktur. Opretholdelsen af de fem klassiske fakulteter blev også kritiseret. Men den kraftigste kritik blev rettet imod forslagens regler om studenternes repræsentation. Med en andel på en tredjedel af pladserne i konsistorium og fakultets- og fagråd havde studenterne ingen sikkerhed for, at deres meninger ville komme frem til regulær debat. De burde derfor tildeles halvdelen af pladserne. Det var endvidere et groft brud på organisationsfriheden, når de studerendes repræsentanter ifølge § 6 skulle vælges indirekte ved valg af og blandt de studerendes re-

⁹ FT 1969-70, sp. 2591-2597 og Tillæg A, sp. 2081-2086.

¹⁰ Planlægningsrådet for de højere uddannelser arbejdede med planer for uddannelsescentre, som skulle omfatte både højere uddannelser – uanset om de hidtil havde ligget ved universiteter eller højere læreanstalter – og beslægtede ikke-akademiske, videregående uddannelser.

præsentanter i fakultets- og fagråd, når de ikke frit kunne udpege afløsere, og når studenterrådets vedtægter ifølge § 11, stk. 4 skulle godkendes af undervisningsministeren. På disse sidste punkter ville socialdemokratiet være helt uforsonlig. Endelig ville socialdemokratiet under udvalgsbehandlingen søge at sikre de deltidsansatte og TAP en rimelig repræsentation.¹¹

SF's ordfører, Morten Lange, var væsentlig mildere i sin kritik. Lovforslaget var et væsentligt fremskridt og meget bedre end læreanstaltens egne forslag til styrelsesanordninger. Det var dog en mangel, at stipendiater og adjunkter ikke blev repræsenterede. Spørgsmålet om studenterrådet og studenternes repræsentation måtte drøftes i udvalget. Han var tilfreds med, at lærerne skulle udgøre én valggruppe, men han så helst, at alle med tilknytning til universitetet udgjorde én valggruppe efter princippet ”én mand- én stemme”.¹²

b. *Udviklingen mellem 1. og 2. behandling af lovforslaget*

Lovforslaget udløste kraftige protester fra studenterrådssiden. For at få klarhed over studenterrådernes krav og for at undersøge, om der fandtes kompromismuligheder, der også kunne godkendes af regeringspartierne, blev repræsentanter for studenterrådene i København og Århus indbudt til møde hos undervisningsministeren den 9. marts 1970. Rådsrepræsentanterne meddelte, at de havde to ufravigelige krav: 50 % repræsentation i samtlige styrende organer incl. institutrådene direkte udpeget af studenterrådet, og en ændring af lovforslagets § 11, således at den legitimerede studenterrådets eksistens og konstaterede, at rådet selv fastsatte sine vedtægter, uden at der blev stillet krav om godkendelse af universiteternes myndigheder eller undervisningsministeren. Mødet sluttede således resultatløst.¹³

Samme dag indledtes en debatuge ved Københavns Universitet om styrelseslovforslaget, som studenterrådets havde taget initiativet til. Et demonstrationstog gik fra H.C. Ørsted Institutet i Nørre Allé til Frue Plads, hvor ca. 5000 studenter samledes for at høre studenterrådets formand, stud.jur. Børge Klemmensen og andre rådsmedlemmer tale. Da den sidste tale var forbi, kom der forslag fra forsamlingen om at besætte universitetets administrationslokaler, og kort efter strømmede flere hundrede unge under anførsel af stud.med. Lars Hutter ind i bygningen. Her slog de sig ned i kontorerne, endevendte papirerne, forsynede sig på rektors kontor med cigarer og sherry, der var tiltænkt indbudte gæster. På bygningens facade mod Nørregade blev der med meterhøje bogstaver malet ”Universitetet befriet”, ligesom telefonopringninger blev besvaret med: ”Det befrie-

¹¹ FT 1969-70 sp. 3291-3296.

¹² Ibid. 3308-3313.

¹³ Undervisn. min. 3. afd. 1. kt. j.nr. 54-2(3-4)- 1/69.

de Universitet”. Okkupanterne forskansede sig, og ingen fik adgang – heller ikke pressefolk. En enkelt, Lasse Ellegaard, medarbejder ved Information blev med vold smidt ud og kom lettere til skade. Næste morgen fik rektor Mogens Fog adgang og blev stærkt ophidset over det, han så. Da han senere mødte journalister ude i gården, kunne han ikke skjule sin harme, Besættelsen, der i øvrigt ophørte ved middagstid, kom til at gå over i historien som ” den gang studenterne røg Fogs cigarer og drak hans sherry”.¹⁴

Den 15. maj 1970 afgav folketingsudvalget betænkning. Som det kunne ventes, stillede de socialdemokratiske medlemmer forslag om ændring af §§ 6, 7 og 8, hvorefter studenterrepræsentanterne i konsistorium og fakultets- og fagråd skulle udpeges af studenterrådet og udgøre halvdelen af det samlede medlems-tal. Endvidere blev det foreslået, at der i hver af de nævnte organer skulle være to

¹⁴ Mogens Fog, s. 196-200.

TAP-repræsentanter. (Dette sidste forslag betød i realiteten at lærergruppen ville komme i mindretal!). Endelig blev § 11 om studenterrådet foreslået ændret således, at rådet selv fastsatte sine vedtægter uden krav om godkendelse fra universitetet eller ministeren.

Morten Lange sluttede sig på SF's vegne til socialdemokratiets forslag til ændring af § 11 og stillede derudover ændringsforslag til §§ 4 – 7, hvorefter valg af rektor, prorektor samt medlemmer af konsistorium og fakultets- og fagråd skulle ske efter princippet ”én mand – én stemme”.

Regeringspartierne stillede også ændringsforslag. Det væsentligste angik valg af studentrepræsentanter til konsistorium, fakultets- og fagråd. Disse blev nu foreslået valgt af og blandt de studerende, der var immatrikulerede ved universitetet og ved det pågældende fakultet. Samtidigt blev § 11 foreslået ændret således, at studenterrådet gled ud og blev erstattet af en bestemmelse om, at undervisningsministeren skulle fastsætte reglerne om valg til de styrende organer, samt en bestemmelse om, at fordelingen af medlemsposterne skulle ske efter reglerne om forholdstalsvalg, hvis der blev anvendt listeopstilling af kandidaterne. I betænkningens almindelige del udtalte regeringspartierne medlemmer endvidere, at ministeren skulle udforme valgreglerne således, at der gennem forholdstalsvalgmåden blev sikret en rimelig repræsentation for de forskellige synspunkter, som måtte findes blandt lærere og studenter.¹⁵

c. Lovforslagets 2. og 3. behandling

Ved 2.-behandlingen gav Orla Møller udtryk for bitterhed over udvalgsarbejdet, hvor ingen af socialdemokratiets forslag havde vundet gehør, og han bed sig fast i undervisningsministerens ulogiske akilleshæl: Den omstændighed at de højere læreanstalters nye styrelsesanordninger indeholdt bestemmelser om studenterrådene og studentrepræsentationen, der svarede til det mindretalsforslag, som socialdemokratiets og SF's medlemmer af udvalget havde stillet.¹⁶

Morten Lange var mildere i tonen og indrømmede indledningsvis, at der under udvalgsarbejdet var sket væsentlige forbedringer i forhold til det oprindelige lovforslag. Der var bl.a. skabt en bedre afgrænsning af det videnskabelige personale. Han beklagede imidlertid, at udvalgsflertallet havde fjernet studenterrådet fra lovforslaget. Ganske vist udtrykte han forståelse for, ”at man efterhånden kan føle sig så generet af forskellige stormløb, at man bliver kontrær”,¹⁷ men han udtrykte samtidigt håb om, at ministeren ville tænke sig om én gang til inden lov-

¹⁵ FT 1969-70, Tillæg B, sp. 1937-1954.

¹⁶ FT 1969-70, sp. 6325-6330.

¹⁷ Mogens Fog, s. 201, hvor han antyder, at besættelsen af Københavns Universitet den 9.-10. marts kan have medvirket til, at studenterrådet gled ud af loven.

forslagets 3. behandling.¹⁸ – Det fandt ministeren dog ikke anledning til, og ved 3. behandling blev lovforslaget med regeringspartierne ændringsforslag vedtaget med disse partiers stemmer.

Et juridisk intermezzo og Orla Møllers og Morten Langes private lovforslag

Uanset at universitetsstyrelsesloven af 4. juni 1970 var en realitet, udarbejdede studenterrådet ved Københavns Universitet et sæt valgregler, som blev sendt til undervisningsministeren med oplysning om, at rådet havde indhentet et responsum fra fuldmægtig i justitsministeriet og ekstern lektor i folkeret ved Københavns Universitet Ole Espersen – senere justitsminister i Anker Jørgensens regering 1981 – 1982. Ifølge dette responsum kunne almindelige bemærkninger, der ikke var udmøntede i konkrete paragraffer, ikke tillægges juridisk betydning. Dette indebar, at udvalgsflertallets bemærkning om, at reglerne om valg til de styrende organer skulle bygge på forholdstalsvalgmåden ikke var nogen hindring for afholdelse af almindeligt flertalsvalg efter studenterrådets vedtægter.

Hermed var der lagt op til en situation, hvor der ved Københavns Universitet blev afholdt to valg af studenterrepræsentationer: ét efter studenterrådets vedtægter og ét efter de valgregler som undervisningsministeren havde fastsat i bekendtgørelse af 12. oktober 1970.

I denne situation stillede Orla Møller og Morten Lange den 23. oktober 1970 følgende private lovforslag: ”Som nyt 2. punktum i § 17, stk. 4 (ministerens bemyndigelse til at udstede overgangsregler) indføres: ”*Herunder kan ministeren efter forhandling med universiteternes rektorer og studenterråd fastsætte særlige regler for udpegningen af de i §§ 6 – 8 anførte studenterrepræsentanter.*” Ifølge bemærkningerne til forslaget skulle denne tekst skabe hjemmel for, at der i overgangsperioden kunne udpeges studenterrepræsentanter uden strengt hensyn de i loven fastlagte principper.¹⁹

Lovforslaget udløste en ophedet debat, der ved 1. behandlingen fyldte 34 spalter (sp. 803-836) og ved 2. behandlingen 15 spalter (sp. 880-894) i Folketings-tidende. Herunder fremhævede Helge Larsen, at universiteterne var offentlige institutioner, der administrerede meget store statsbevillinger, og at Folketinget derfor måtte give regler for, hvordan de ansvarlige styrende organer skulle vælges. De valgte medlemmer bestred et offentligt hverv med ledelsesansvar for de offentlige midlers anvendelse og offentlige opgavers løsning.

Venstres ordfører, Merete Bjørn Hanssen, vendte sig mod lovforslaget og citerede bl.a. formanden for De studerendes Fællesråd i Århus, stud.mag. Mihail

¹⁸ FT 1969-70, sp. 6345-6349.

¹⁹ FT 1970-71, sp. 713. Tillæg A sp. 1241-1242.

Larsens udtalelse i Aarhus Stiftstidende den 18. oktober 1970: ”Vi vil anvende alle midler, voldelige og ikke- voldelige, for at forhindre, at loven føres ud i livet. Vi vil vælge en studenterrepræsentation, der svarer til antallet af lærere valgt til konsistorium, og lade lærerne afgøre, om de vil acceptere, at vi er repræsenterede med 50 %, men alle vil deltage i afstemningen. Skulle der blive en ren Liste G delegation (opstillet i henhold til lovens § 11), vil vi forhindre, at de møder op i konsistorium. Vi er parate til at smide dem ud, hvis lærerne ikke vil nægte den adgang.” Ord der nok kunne ryste en af det samarbejdende folkestyres parlamentarikere.²⁰

Til udvalgsbehandlingen forelå bl.a. et responsum fra professoren i forvaltningsret ved Københavns Universitet, dr.jur. Bent Christensen, der imødegik Ole Espersens førnævnte responsum. Bent Christensen erklærede, at bemærkninger i et folketingsudvalgs betænkning var en vigtig kilde til lovfortolkning, og jo yngre en bemærkning var, jo større vægt ville den have.²¹

Ved 3. behandlingen blev lovforslaget nedstemt af regeringspartierne.²² Den følgende tid blev præget af stor uro ved universiteterne i København og Århus.

Den socialdemokratiske regerings forslag til ændring af loven

Efter folketingsvalget den 21. september 1971 dannede J.O. Krag en socialdemokratisk mindretalsregering. I sin tiltrædelsestale den 19. oktober udtalte han bl.a.: ”En revision af loven om universiteternes styrelse skal foretages i 1972-73. Regeringen vil dog allerede i indeværende folketingsår foreslå studenterrådernes repræsentation gennem studenterrådene indpasset i loven.”²³ Under den efterfølgende debat om statsministerens tale kom socialdemokratiets ordfører, Orla Møller, ikke ind på denne passus i talen (sp. 169 ff), hvilket kan virke lidt påfaldende, for historien og hans rolle i denne taget i betragtning.

Den nye undervisningsminister, Knud Heinesen, der var nyvalgt medlem af Folketinget, gik straks i gang med at udarbejde forslag til ændring af de studenterrelevante bestemmelser i styrelsesloven. I den forbindelse førtes forhandlinger med rektor for Københavns Universitet samt universitetets studenterråd. Af et brev af 24. november 1971 fra rådets formand, stud.theol. Johs. Bertelsen, fremgår det, at rådet ikke kunne acceptere, at det i sine vedtægter skulle indarbejde valgeregler, der tillod listevalg, og som ville dele studenterne op i flere grupperinger.²⁴

²⁰ FT 1970-71, sp. 814.

²¹ FT 1970-71, Tillæg B, sp. 351-352.

²² FT 1970-71, sp. 993.

²³ FT 1971-72, sp. 39.

²⁴ Undervisn. min. 3. afd. 1 kt. J.nr. 54-2(3-4)-1/1971.

Den 14. december 1971 forelagde Knud Heinesen skriftligt sit ændringsforslag.²⁵ Herefter skulle § 11 om valgeregler erstattes af en ny tekst om studenterrådet, hvor det i stk. 3 blev fastslået, at studenterrådet selv skulle fastsætte sine valgeregler. I en ny § 11a om valg til de styrende organer hed det i stk. 2, at studenterrådet i sine vedtægter selv fastsatte regler om valg af studenterrepræsentanter. I stk. 3 blev der fastsat grænser for, hvornår suppleanter kunne indtræde, og ifølge stk. 4 skulle indenrigsministeriet nedsætte et valgkyndigt udvalg, som skulle påse, at lærernes og studenternes valgeregler var i overensstemmelse med loven. De studerende skulle fortsat kun besætte en tredjedel af pladserne i de styrende organer.

Efter at have ridset det hidtidige forløb op i sin forelæggelsestale udtalte Knud Heinesen, at forslaget ikke blev fremsat, fordi studenterrådene havde aktioneret kraftigt og vedvarende, at han selvsagt misbilligede enhver ulovlig aktion og også måtte tage afstand fra den obstruktionspolitik, der var blevet ført ved de nyligt udskrevne valg af studenterrepræsentanter i København og Århus.

Allerede den 9. november 1971 havde Knud Heinesen i den socialdemokratiske folketingsgruppe redegjort for det kommende lovforslag og fået støtte fra Orla Møller og Poul Nielson, mens Erhardt Jacobsen havde fundet det vanvittigt, at gruppen leflede for studenterrådene.²⁶

Ved den socialdemokratiske folketingsgruppes møde den 19. januar 1972 gjorde Knud Nielsen rede for, hvad han som partiets ordfører ville sige ved lovforslagets 1. behandling senere samme dag. Essensen i talen var en understregning af, at studenterrådene var de studerendes interesseorganisationer, og at de som sådan havde organisationsfrihed til at fastsætte egne vedtægter og valgeregler. Han ville dog også – ligesom undervisningsministeren – tage skarpt afstand fra de klart ulovlige aktioner, der havde fundet sted i forbindelse med styrelsesvalgene og i andre sammenhænge. De havde bidraget til at skabe et uheldigt og i høj grad forvrænget billede af forholdene på universiteterne. Han regnede derfor heller ikke med, at lovforslaget kunne vedtages i bred politisk enighed. Enkelte medlemmer af gruppen var imod, at ordføreren tog afstand fra studenteraktionerne. Men da Knud Heinesen fandt det klogt at tage disse bemærkninger med, fik Knud Nielsen tilslutning til talen som forelagt.²⁷

Efter en debat, der fylder 27 spalter i Folketingsstidende, og hvor de kendte standpunkter igen blev trukket op, blev forslaget sendt i udvalg, hvor det led visnedøden uden at komme til 2.-behandling.

²⁵ FT 1971-72, sp. 1370-1372, Tillæg A sp. 1243-1250.

²⁶ Den socialdemokratiske folketingsgruppes mødereferater 1971-72.

²⁷ Ibid. og FT 1971-72 sp. 2162-2165.

Knud Heinesen har overfor forfatteren berettet, at han – da han som nyvalgt folketingsmedlem af J.O. Krag blev anmodet om at overtage posten som undervisningsminister – bl.a. sagde, at han var uenig i den politik, som socialdemokratiet havde fulgt i styrelseslovsagen. Hertil havde statsministeren svaret, at studenterrådene var blevet lovet, at rådene igen blev den officielle studentrepræsentation, når socialdemokratiet fik regeringsmagten.

Det var altså ikke Knud Heinesens kop te at skulle udarbejde og fremsætte det lovede ændringsforslag. Efter et møde med sine embedsmænd om forslaget kom han således med følgende hjertesuk: ”*Jeg har ikke haft nogen problemer med oppositionen - altså den nuværende.*”²⁸

En væsentlig årsag til visnedøden skal formentlig søges i et brev af 28. februar 1972 fra Morten Lange til Knud Heinesen. Ifølge ændringsforslagets § 11a, stk. 2 skulle studenterrådet i sine vedtægter fastsætte nye regler om valg af studenter til de kollegiale organer. Disse vedtægter, der skulle træde i kraft, når lovforslaget var vedtaget, var Morten Lange kommet i besiddelse af, og han anså dem for helt uacceptable: ”*Landstings valg var højdemokratiske i sammenligning: Den enkelte student henvises til en fagrådsafstemning. Herefter er han uden nogen art af indflydelse på, hvem der delegeres opad i rådshierakiet – det får være – men også uden indflydelse på, hvem der faktisk kommer til at repræsentere ham i fakultetsråd, studienævn, institutråd o.s.v. Det er fantastisk reaktionært og centralistisk.*”

På denne baggrund kunne Knud Heinesen trække vejret lettet. Oppositionens medlemmer af uddannelsesudvalget ville ikke fremme sagen, og nu ville SF’s repræsentant, Morten Lange, i realiteten heller ikke. Knud Heinesen havde gjort sin pligt over for oppositionstidens løfter, men kunne ikke realisere dem. I stedet kunne han nu gå i gang med udarbejdelsen af det lovforslag, der skulle afløse universitetsstyrelsesloven.

Socialdemokratiske regerings forslag til lov om styrelse af de højere uddannelsesinstitutioner

Som nævnt skulle universitetsstyrelsesloven revideres i folketingssamlingen 1972-73, og de styrelsesanordninger for de højere læreanstalter, der var blevet udstedt i efteråret 1969, skulle kun gælde i tre år. Undervisningsministeriet gik derfor i sommeren 1972 i gang med at forberede et forslag til en fælles styrelseslov for universiteterne og de højere læreanstalter, bl.a. på grundlag af erfaringerne med den gældende lov og de ønsker, som læreanstalterne havde til de regler, som skulle afløse anordningerne.

I januar 1973 var lovforslaget færdigt. Det var meget mere detaljeret end den gældende lov, dels fordi den både skulle gælde for mindre læreanstalter med én

²⁸ Knud Heinesen: Min Krønike 1932-1979 s. 207.

uddannelse og for Københavns Universitet med dets mangfoldighed, dels fordi erfaringerne havde vist, at der var behov for supplerende regler. Ifølge forslaget skulle TAP'erne nu have en fjerdedel af pladserne i de styrende organer. Lærerne, studenterne og TAP'erne skulle herefter repræsenteres i forholdet 4 : 2 : 2. I institutrådene ville TAP dog kunne repræsenteres med mere end en fjerdedel, mens studienævnene fortsat skulle være paritetisk sammensat af lærere og studerende.

Heltidsansatte lektorer skulle også kunne vælges til rektor og prorektor. Alle heltidsbeskæftigede lærere og TAP'er samt alle immatrikulerede studenter ville få ret til at stemme ved valgene til de to poster, idet de tre gruppers stemmer skulle vægtes i forholdet 2 : 1 : 1.

Der skulle være direkte valg til alle kollegiale organer – bortset fra de fødte medlemmer af konsistorium: Rektor, prorektor og dekanerne. De enkelte valggruppers repræsentanter skulle forud for hvert valg selv afgøre, hvilken valgmetode der skulle anvendes. Som en mindretalsbeskyttelse kunne 25 % af de stemmeberettigede til ét mandat kræve forholdstalsvalgmåden anvendt.

Endelig blev studenterrådene igen omtalt i lovtæksten, idet der ifølge § 33 over finansloven skulle kunne ydes tilskud til disse til varetagelse af de studerendes interesser. Disse interesser blev i lovbemærkningerne defineret som studentersociale, studiemæssige og oplysende aktiviteter – en noget anderledes definition af rådernes placering i systemet end den, der var givet i det ikke færdigbehandlede lovforslag fra folketingsåret 1971-72.

Den 16. januar 1973 redegjorde Knud Heinesen for det kommende lovforslag i den socialdemokratiske folketingsgruppe. Erling Olsen støttede forslaget og opfordrede ministeren til ”at køre sagen”. Ifølge mødereferatet havde Svend Auken, Ritt Bjerregaard og Mogens Camre ordet. Det fremgår ikke, hvad de sagde, men da de tilhørte partiets venstrefløj må det formodes, at de havde indvendinger mod forslaget, især fordi det brød med partiets hidtidige linje i spørgsmålet om studenterrådene.²⁹

Den 23. januar fik Knud Heinesen gruppens tilslutning til at fremsætte lovforslaget.

Det skete skriftligt den 7. februar.³⁰ Den 14. februar blev Erik Andersen, som dengang var forbundssekretær i Dansk Metalarbejderforbund, udpeget til ordfører, og 27. februar fik han gruppens tilslutning til sin ordførertale. Han kom i den forbindelse ind på de protester, der var udgået fra faglige sammenslutningers og studenterrådernes side mod lovforslagets regler om TAP'ernes og studenterne repræsentation i de kollegiale organer. De faglige organisationer påberåbte

²⁹ Den socialdemokratiske folketingsgruppes mødereferater 1972-73.

³⁰ FT 72/73. Tillæg B sp. 2421ff og FT 1972-73 sp. 7230f.

sig eneretten til at udpege repræsentanter og ønskede lærere, TAP'er og studenter repræsenterede i forholdet 1 : 1 : 1. Dette havde selvsagt gjort indtryk i den socialdemokratiske gruppe, men af følgende grunde havde man ikke kunnet følge ønskerne:

1. De styrende organer kunne ikke umiddelbart sammenlignes med samarbejdsudvalg, hvor organisationerne havde eneret på udpegning af repræsentanterne.
2. Det forslag til lov om aktieselskaber, der for tiden var til behandling i tinget og som bl.a. skulle indføre medarbejderrepræsentation i aktieselskabsbestyrelser, indeholdt ingen eksklusivbestemmelse.³¹
3. Hvis TAP's organisationer skulle have eneret på udpegning af repræsentanter, kunne lignende krav fra lærer- og studenterorganisationer ikke afvises.
4. Et lovforslag, som gav organisationerne eneret på udpegning repræsentanter, ville ikke kunne vedtages af det nuværende folketing.

Om studenterrådenes placering i lovforslaget sagde han endvidere: ”Denne anerkendelse har ikke ligefrem fået de studerendes råd til at lade sig købe til at udtrykke nogen form for tilfredshed med forslaget. Man har tværtimod overfor ministeren og i en pjece----- fremført kraftige protester imod forslaget til styrelseslov. I pjecen findes en lille citatsamling, og den kan naturligvis være interessant at have ved hånden, hvis man vil vide, hvad forskellige ministre og ordførere tidligere har sagt om indholdet af en ønsket styrelseslov. Som allerede omtalt ----- er vi i socialdemokratiet ikke ufølsomme over for, hvad organisationsfolk mener og ønsker, men vi har ikke kunnet følge de studerendes råds anvisninger. Hvis vi havde gjort det, ville de højere uddannelsesinstitutioner alene være blevet de studerendes og de ansattes ejendom. De er og bør være hele folkets eje. Det kan ikke være rimeligt, at den eneste opgave, ministeren har, er at skaffe pengene til de højere uddannelser og derefter helt overlade den suveræne råderet til de studerende og ansatte. I fagbladet *Metal* nr. 2 1973 stod der som en afslutning på en omtale af lovforslaget følgende: ”Det må stå helt klart, at heller ikke i forholdet til studenterrådet ved Københavns Universitet er folketinget nummer to.” En udtalelse, jeg helt kan tilslutte mig.”

Ydeligere kunne den socialdemokratiske kovending næppe udtrykkes – suppleret med et stumt hjertesuk over, at man ikke kan holde mund med tilbagevirkende kraft.

Lovforslaget blev meget velvilligt modtaget af de øvrige partier, og under udvalgsbehandlingen blev der i enighed foreslået en række ændringer af praktisk og uddybende karakter således, at den endelige lovtekst kunne vedtages enstemmigt ved 3. behandling den 30. maj 1973.

³¹ Lov om aktieselskaber nr. 370/1973.

Også i denne situation fik Knud Heinesen Morten Langes og SF's støtte, selv om et flertal i SF's hovedbestyrelse havde henstillet til folketingsgruppen at gå imod lovforslagets valgregler. Morten Lange bestred med sin store arbejdsevne både hvervet som formand for folketingsgruppen, et professorat og hvervet som dekan for Københavns Universitets naturvidenskabelige fakultet. Det forlevede ham med en sådan autoritet i folketingsgruppen, at han formåede at få den til at sidde hovedbestyrelsens henstilling overhørig.³² Han havde i 1970 støttet socialdemokratiet i dets opfattelse af de studerendes råds repræsentationsret, men havde efterhånden tabt tålmodigheden på grund af studenterrådets stejle, kompromisløse holdning. Også Mogens Fog havde gentagne gange bebrejdet rådet denne holdning.

I et interview i "Uddannelseshistorie" 1988 har Knud Heinesen da også givet Morten Lange fuld honnør, idet han udtalte: *"Det lykkedes ikke desto mindre at - - få alle partier til at stemme for det - til og med SF. Og loven forblev stadig den mest liberale styrelseslov i Verden. Det havde aldrig kunnet lade sig gøre uden et fortræffeligt samarbejde med Morten Lange"*.

I forordet til undervisningsministeriets kommenterede udgave af loven i ministeriets tidsskrift "Uddannelse" nr. 7 a 1973 kunne Knud Heinesen bl.a. skrive, at denne lov, som et enigt Folketing stod bag, ville få en lang levetid. Den holdt i hvert fald til 1992, da den blev afløst af Bertel Haarders styrelseslov.

Et forsøg på forklaring af udviklingen i socialdemokratiets holdning overfor de studerendes råd

Morten Lange udnævner i sine erindringer K.B. Andersen (1914-1983), der var undervisningsminister fra 1964 til 1968, til cheffingeniøren bag socialdemokratiets opposition i sager om de højere uddannelsers forhold i perioden 1968-1971,³³ og Knud Heinesen og Erling Olsen har i samtaler med artiklens forfatter bekræftet, at K.B. Andersen var talsmand for en meget aggressiv oppositionspolitik. Eksempelvis blev Erling Olsen indkaldt til en "kammeratlig samtale" om brud på partilinjen hos partisekretær K.B. Andersen, da han i 1970 havde ladet sig udnævne af Helge Larsen til rektor og formand for Roskilde Universitetscenters interimstyre. Morten Lange har overfor forfatteren illustreret disse udsagn: Da Helge Larsen havde forlagt sit forslag til universitetsstyrelseslov i januar 1970, mødte Morten Lange i Folketingets vandrehal Orla Møller, som sad og læste lovforslaget. Morten Lange bemærkede, at det så fornuftigt ud, selvom der var detaljer, som burde rettes, men at det nok kunne ske uden større vanskeligheder under udvalgsforhandlingerne. Orla Møller havde hertil svaret, at K.B. Andersen havde givet ham pålæg om at være meget kritisk i sin ordførertale.

³² Mogens Fog s. 175-181.

³³ Morten Lange s. 121ff.

K.B. Andersen havde i sin ministertid haft et godt samarbejde med DSF og dets daværende formand, stud.oecon. Jens N. Christiansen, og han havde ifølge Erling Olsen den opfattelse, at DSF og studenterrådene var en del af "the establishment". Det er derfor nærliggende at antage, at han har givet Orla Møller, der ikke tidligere havde beskæftiget sig med universitetsspørgsmål, det råd at søge bistand hos formanden for Københavns Universitets studenterråd, stud.jur. Børge Klemmensen, når kritikken skulle konkretiseres. Børge Klemmensen har fortalt artiklens forfatter, at han mellem lovforslagets forelæggelse den 16. januar 1970 og 1.-behandlingen den 4. februar blev ringet op af Orla Møller, som bad ham om at komme til en samtale på Christiansborg om lovforslaget. Ved dette første møde redegjorde Børge Klemmensen for studenterrådets syn på forslaget og gjorde opmærksom på, at studenterrådet var de studerendes interesseorganisation. Rådet måtte derfor på samme måde som fagforeningerne i kraft af organisationsfriheden have ret til at udpege de studerendes repræsentanter - også i konsistorium. Socialdemokratiets og fagforeningernes symbiose gjorde det let for Orla Møller at acceptere denne tankegang, der da også bestemte partiets standpunkt, indtil Knud Heinesens ændringsforslag af 14. december 1971 led visnedøden i folketingsudvalget. Orla Møller og Børge Klemmensen mødtes senere igen, og Klemmensen bistod med at formulere socialdemokratiets ændringsforslag i folketingsudvalgets betænkning af 15. maj 1970.

Hvad der fik K.B. Andersen til at initiere en så kraftig opposition imod Helge Larsens styrelseslov og i øvrigt at gå så stærkt ind for en anden prioritering af de nye universitetscentre end den, han som minister selv havde lagt op til, kan man kun gisne om, da han ikke har efterladt noget skriftligt om dette. Heller ikke J.O. Krag og Anker Jørgensen kommer ind på spørgsmålet i deres offentliggjorte dagbøger.

En forklaring kan være hans vurdering af den politiske situation på lidt længere sigt. Tre uger efter VKR-regeringens tiltræden deltog han den 24. februar 1968 i Danmarks Lærerhøjskoles årsfest. Ved denne lejlighed sagde han til sin tidligere nære medarbejder i undervisningsministeriet, afdelingschef (senere departementschef) Bjørn Brynskov,³⁴ at der nok ville gå to valgperioder, før socialdemokratiet igen fik regeringsmagten.³⁵

Denne vurdering kan have ført til, at K.B. Andersen valgte en aggressiv oppositionspolitik, når socialdemokratiet ikke i overskuelig fremtid kunne risikere at blive præsenteret for sine standpunkter som opposition, og at han her kunne få afløb for sine polemiske anlæg og skabe røre omkring regeringens politik. En an-

³⁴ Forfatterens nærmeste overordnede i årene 1964-1984.

³⁵ En vurdering K.B. Andersen gentog i foråret 1968 ved et besøg hos sin bekendte, børnebogsforfatteren Poul Larsen, Blokhush, der dengang var lærer på Læsø. Meddelt forfatteren af Poul Larsen i oktober 1997.

den forklaring kan være, at han som minister havde været skuffet over, at det nye universitet i Odense primært bestræbte sig på at komme til at ligne universiteterne i København og Århus. Han blev således meget irriteret, da Odense Universitet ønskede at anvende 13-skalaen ved det propædeutisk prøve i filosofi - filosofikum - og dermed være plus royaliste que le roi, idet Københavns Universitet siden 1675 havde kunnet nøjes en 3-trinsskala - *Udmærket bestået – Bestået - Ikke bestået* - ved denne prøve. Med en markant opposition og et samarbejde med studenterorganisationerne kan han have tilstræbt at sætte tingene i bevægelse.

At K.B. Andersen indtil valget den 21. september 1971 formentlig havde kontakt med studenterrådet ved Københavns Universitet fremgår af et brev, som et socialdemokratisk partimedlem og medlem af Moderate Studenter³⁶ stud.theol. Wladimir Kandel sendte til Knud Heinesen umiddelbart efter, at denne var blevet undervisningsminister. Kandel citerer følgende udtalelse af studenterrådets formand i 1971, stud.theol. Johs. Bertelsen: ”K.B. Andersen har personligt lovet mig, at når socialdemokratiet får magten, så bliver eneste studenterrepræsentation studenterrådet, de andre bliver fjernet.” Denne udtalelse protesterer Kandel kraftigt imod og finder, at socialdemokratiet som et parlamentarisk parti ikke må indfri dette løfte.

Her er nok tale om en usikker kilde, men sammenholder man den påståede udtalelse med J.O. Krags bemærkning om de studerendes råd i tiltrædelsestalen den 19. oktober 1971, så er det meget vel tænkeligt, at K.B. Andersen har sagt sådan.

Efter at K.B. Andersen ved regeringsdannelsen var blevet udenrigsminister, ses han ikke i folketingsgruppens mødereferater at have udtalt sig om de højere uddannelsesinstitutioners styrelsesforhold.

Fagbevægelsen og de studerendes råd

Morten Lange skriver i *Et liv i rødt og grønt*, at LO i 1969-70 ikke var interesseret i TAP's repræsentation i de højere uddannelsesinstitutioners styrende organer. Dette er dog ikke korrekt. I et ubesvaret brev af 21. oktober 1969 til Helge Larsen skriver LO, at det er kommet i besiddelse af Aarhus Universitets forslag til styrelsesanordning, og at man ønsker to TAP-repræsentanter i konsistorium samt et ikke angivet antal repræsentanter i fakultets- og fagråd. Herefter lader LO ikke høre fra sig, før formanden, Thomas Nielsen, den 17. november 1971 i et brev til Knud Heinesen beder om et møde om de forhandlingsberettigede TAP-organisationers repræsentation. Mødet fandt sted den 26. november 1971, og man endes om at afvente økonomi- og finansministeriets cirkulære om samarbejds-

³⁶ En studenterorganisation, som ved de officielle valg var blevet repræsenteret i Københavns Universitets kollegiale organer.

udvalg i statens virksomheder og institutioner, der senere blev udsendt den 16. februar 1972.³⁷

Efter Københavns Universitets årsfest den 21. november 1968 blev i de følgende år etableret kontakter mellem studenterråd og fagforeninger. John Houmann Sørensen, som var medlem af Studenterfronten (studenterrådstilhængere) og socialdemokratiets uddannelsespolitiske udvalg i Århus, har oplyst, at man der havde gode kontakter med lokale fagforeninger, hvad der bl.a. resulterede i ”Malerrapporten” og ”Murerrapporten”. De to rapporter satte arbejdsmiljøet på dagsordenen.³⁸ Han mente imidlertid, at studenterrådet ved Københavns Universitet bragte studenterbevægelsen i modsætningsforhold til fagforbundene og LO dels ved at støtte ”Formandsinitiativet” – en sammenslutning af formænd for DKP og VS dominerede københavnske fagforeninger, der var i opposition til den øvrige, socialdemokratiske dominerede fagbevægelse, dels ved generelt at omtale fagforeningerne som ”fagforstener”. Denne opfattelse bekræftede Erling Olsen senere overfor forfatteren og oplyste, at man i LO sympatiserede med Moderate Studenter.

Der var i øvrigt blandt arbejdere en generel skepsis over for de oprørske studenter, der som kandidater ville blive placeret i stillinger, der lå langt fra ”manden på gulvet”. Mogens Fog beretter således, at han om aftenen den 10. marts 1970 – samme dag som besættelsen af Københavns Universitets administrationsbygning blev hævet – havde et møde med 15 – 20 B&W-smede. En af disse bemærkede under mødet: ”Jeg skal hilse fra kammeraterne derude og sige, at hvis du har brug for nogle stærke folk til smide de studenter ud, så skal vi nok komme.”³⁹

Det har sikkert været med velberåd hu, at den socialdemokratiske folketingsgruppe valgte den fremstående fagforeningsmand Erik Andersen til ordfører ved behandlingen af Knud Heinesens styrelseslovsforslag af 7. februar 1973.

Konklusion

Med den tætte forbindelse mellem socialdemokratiet og fagbevægelsen og fortroligheden med begreber som interesseorganisationer og organisationsfrihed var det nærliggende at drage en parallel til de studerendes råd og betragte dem som de studerendes ”fagforeningsledelse”. En opfattelse som partiet endnu fastholdt ved fremsættelsen af Knud Heinesens ændringsforslag af 14. december 1971.

³⁷ Undervisn. min. 3. afd. 1. kt. J.nr. 54-2 (3-4) – 1/1 1971.

³⁸ Malerrapporten var egentlig gammel vin på nye flasker. Allerede i 1886 skrev August Strindberg i ”Tjänstekvinnans son” 2. del s. 36 om ”Målarnes af fernissor och giftiga färger atrofierade hjärne” Litteraturfrämjandet. Stockholm 1985.

³⁹ Mogens Fog s. 200.

Socialdemokratiet mente til at begynde med, at man ud fra princippet om organisationsfrihed kunne overlade til de studerende selv at bestemme deres organisationsform, vedtægter og valgregler således, som det var tilfældet på arbejdsmarkedet. Partiet, der siden splittelsen i Anden Internationale i begyndelsen af 1900-tallet havde stået på det parlamentariske demokratis grund, fik imidlertid efterhånden den opfattelse, at de studerendes råd flere steder var blevet overtaget af en lille gruppe, der krævede monopol på at repræsentere de studerende, og som ikke tålte, at studerende af anden observans som f.eks. Moderate Studenter fik plads i de styrende organer.

I denne konflikt mellem parlamentarisk demokrati og princippet om organisationsfrihed valgte partiet med loven af 1973 at bygge på det parlamentariske demokrati. Valg til ledelsen af de højere uddannelsesinstitutioner, der var statsinstitutioner måtte følge de principper, som var gældende i det politiske liv i øvrigt.

Hertil kom, at der med demokrati på arbejdspladsen var tale om en helt ny situation, hvor medarbejderne/studerende selv fik del i ledelsen, mens interesseorganisationerne opgave havde været – og fortsat var – at varetage medlemmernes interesser overfor ledelsen. Her bragte økonomi- og finansministeriets cirkulære af 16. februar 1972 og aktieselskabslovens nye regler om medarbejdervalgte bestyrelsesmedlemmer mere klarhed over opgavernes forskellighed.

Medvirkende til socialdemokratiets ændrede holdning til de studerendes råd har også været disses meget venstreorienterede synspunkter og aktionsformer samt deres støtte til fagbevægelsens yderste venstrefløj. Ifølge Erling Olsen lagde LO's daværende formand Thomas Nielsen ikke skjul på sit mishag. I øvrigt har partiets kærnevælgere nok også været mere eller mindre forargede over studenterrådernes uparlamentariske aktioner i form af besættelser og forhindring af møder i universitetsorganerne og derfor været uforstående overfor partiet støttes til rådene.

Med lov af 10. juni 1976 blev styrelseslovens § 33 ændret under undervisningsminister Ritt Bjerregaard, således at studenterrådet forsvandt fra lovteksten, mens det offentlige tilskud nu fordeltes mellem de studenterorganisationer, der var repræsenterede i de styrende organer i forhold til de ved det seneste valg opnåede stemmer.

Litteratur- og kildefortegnelse

Da der ikke foreligger nogen samlet fremstilling af det emne, som artiklen omhandler, har forfatteren været henvist til brede historiske fremstillinger af den tidsperiode, som begivenhederne udspillede sig i, officielle publikationer som Folketingstidende, arkivmateriale som undervisningsministeriets akter i Rigsarkivet og den socialdemokratiske folketingsgruppes mødereferater, artikler og aktørers trykte erindringer. Hertil kommer samtaler i 1997 og 1998 med en række aktører. Disse samtaler må ses i lyset af, at de fandt sted 25 – 30 år efter den pe-

riode, som artiklen handler om. Endelig har forfatteren som ansat i undervisningsministeriet medvirket ved udarbejdelsen af lovforslagene og lovenes følgende administration. Artiklen tilsigter ikke at være embedsmandserindringer, men det ikke undgås, at min placering har givet mig et særligt indblik i beslutningsprocesserne.

Referencer

- Folketingstidende 1967/68 – 1972/73 med tillæg A og B
- Undervisningsministeriets akter i Rigsarkivet 1969 – 1973
- Den socialdemokratiske folketingsgruppes mødereferater 1969/70 – 1972/73
- Universitetsadministrationsudvalgets betænkning nr. 475/1968: “Den højere undervisnings og forskningens administrative organisation II”
- Goldschmidt, Ernst (1975): *Study on Student Participation in CCC Member Countries Council of Europe*. Strasbourg
- Ross, Alf og Andersen, Ernst (1948): *Dansk Statsforfatningsret II*. København

- Bjerrum, Peter: *Studenteroprørets første fase*. Zenit 1968/4
- Bjøl, Erling (1973): *Verdeshistorien efter 1945*, bd.2. København
- Clausen, Allan (1985): *Kampen for et nordjysk universitet*. Aalborg Universitetsforlag, Ålborg
- Fog, Mogens (1977): *Efterskrift. 1946 – og resten*. København
- Gottschau, Jacob (1987): *Rebeller og Medløbere*. København
- Hammerich, Paul (1980): *En Danmarkskronike 1945-1972*, bd. 3. København
- Hansen, Bente m.fl. (1979): *Den gang i 60-erne*. København
- Hansen, Ole G.: *Studenter i bevægelse 1968/78*
- Heinesen, Knud (2006): *Min Krønike 1932 – 1979*. København
- Kaarsted, Tage (1992): *De danske Ministerier 1953-1972*. København
- Lange, Morten (1996): *Et liv i rødt og grønt*. København
- Nissen, Henrik S. (1991): *Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie*, bd.14. København
- “Om et håb eller to blev brudt –“ (1975). Festskrift for Moderate Studenter 1970 – 1975, København
- Pedersen, Ole Krarup (1991): *Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie*, bd.14. København
- Rüdiger, Mogens og Rasmussen, Hanne (1990): *Gyldendals Danmarkshistorie*, bd.8. København
- *Uddannelseshistorie* (1986). Årbog for Dansk Skolehistorie. København
- *Uddannelseshistorie* (1988). Årbog for Dansk Skolehistorie. København

Samtaler i 1997 – 1998 med:

- Overbibliotekar Nils Bredsdorff, Roskilde Universitetsbibliotek
- Fhv. økonomidirektør Jens N. Christiansen
- Fhv. undervisningsminister og finansminister Knud Heinesen
- Lektor, cand.jur. Børge Klemmensen, Roskilde Universitetscenter
- Professor Morten Lange
- Fhv. undervisningsminister Helge Larsen
- Lektor, cand.mag. Anders Mathiesen, Roskilde Universitetscenter
- Fhv. boligminister og justitsminister, professor Erling Olsen
- Lektor, cand.scient. John Houmann Sørensen, Aalborg Universitet

Ernst Goldschmidt, f.1929. Cand.jur. 1954. Sekretær s.å. i Undervisningsministeriet, kontorchef 1971, afdelingschef 1975, vicegeneralsekretær i Nordisk Ministerråd 1986-90; kommitteret i Undervisningsministeriet 1991-1994 og generalsekretær for Den Danske UNESCO Nationalkommission 1992-1994. Delegeret ved OECD's Education Committee 1965-1986 og EF's uddannelsesudvalg 1976-1986. BA i historie fra Københavns Universitet 2000. Det afsluttende BA-projekt er grundlag for nærværende artikel. Siden 1999 tilknyttet Søllerød Museum – i dag Ruedersdal Museer – og bl.a. skrevet I tre borgmestres tid. Det kommunale styre i Søllerød 1974-2001.